

Praha 23. 9. 2009

52

Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu v ČR - EHIS CR
Smyslové a pohybové funkce

European Health Interview Survey in CR - EHIS CR
Sensory and mobility functions

Souhrn

Aktuální informace analyzuje výskyt omezení v oblasti smyslových a pohybových funkcí respondentů. Zatímco se zrakem má problémy zhruba 10 % osob, potíže se sluchem jsou méně časté. V oblasti pohybové bylo v chůzi omezeno zhruba 8 % mužů a 16 % žen, ženy tedy byly omezeny častěji ve srovnání s muži. Podobně je tomu i v případě schopnosti sehnout se a vstát, kde problémy zaznamenáváme u desetiny mužů a pětiny žen. Potíže s kousáním bez umělého chrupu má 12 % dotázaných, jemnou motoriku zvládají respondenti relativně bez obtíží. Nejčastěji se všechny sledované potíže projevují v nejvyšší věkové kategorii u osob ve věku 75 let a starších.

Summary

Topical Information analyzes the prevalence of limitation in sensory and mobility functions of respondents. While the visual limitation was observed in 10 % of respondents, the hearing difficulties were less frequent. In the area of mobility the 8 % of men and 16 % of women were limited in walking, women were limited more frequently than men. Similar is the case of bending and kneeling down, where limitation is observed in one tenth of men and one fifth of women. Difficulties with biting (without denture) have 12 % of respondents; the fine manipulation with small objects is not problematic for most of respondents. All observed difficulties emerge particularly in the highest age group of respondents among persons aged 75 and more.

Po sérii aktuálních informací věnovaných základním charakteristikám zdravotního stavu se zaměříme na to, jak se zdravotní problémy respondentů projevují v jejich běžném životě.

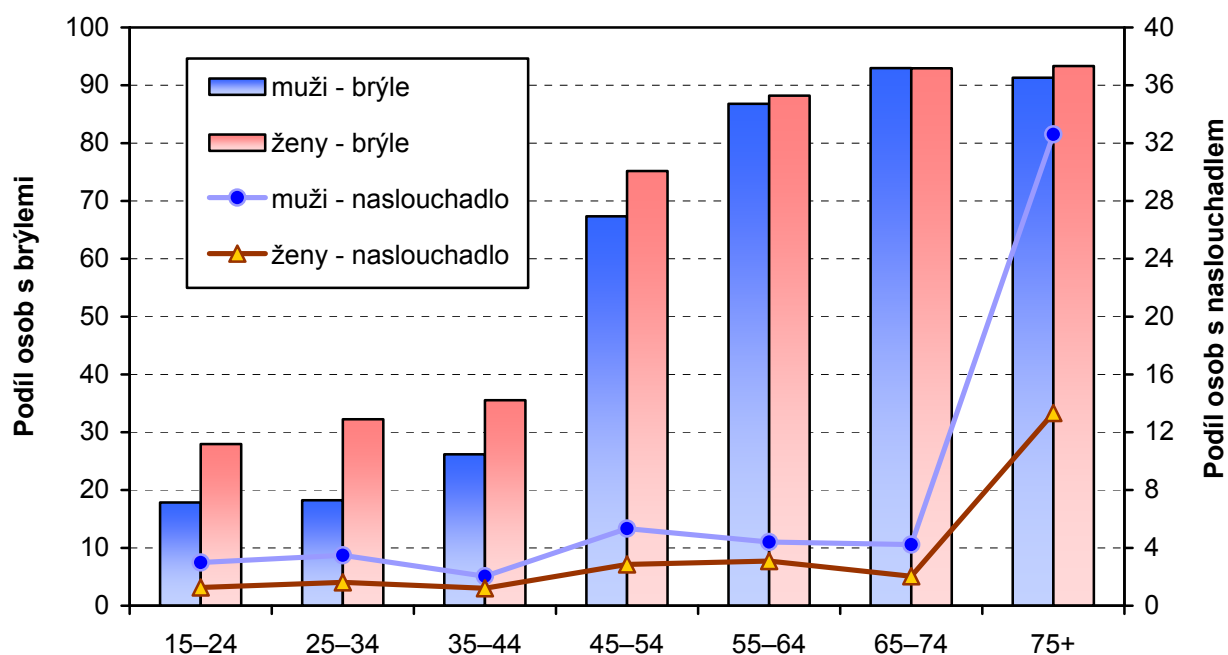
Do šetření byl zařazen blok otázek zjišťujících, jaké jsou schopnosti (smyslové, pohybové apod.) respondenta, co respondent zvládá a co nikoliv, v čem je omezen. Smyslové schopnosti byly sledovány ve vazbě na pomůcky, které mohou zlepšovat funkci smyslových orgánů (brýle, naslouchadlo), naopak pohybové schopnosti a možnosti jedince byly sledovány bez vazby na jakoukoliv pomůcku, včetně pomoci jiné osoby. Veškeré otázky se zaměřují na dlouhodobé problémy, nikoliv na přechodné obtíže a dočasné indispozice.

Smyslové schopnosti

Nejprve byli respondenti dotázáni, zda nosí brýle či kontaktní čočky a zda používají nějaké naslouchací pomůcky. Zatímco brýle či kontaktní čočky nosí zhruba polovina dotázaných (53 %), naslouchadlo mají zhruba 4 % odpovídajících respondentů. Ženy, zejména v nižším věku do 45 let, nosí častěji brýle nebo kontaktní čočky ve srovnání s muži, po 45. roku věku se podíl osob s vizuálními pomůckami výrazně zvyšuje a ve věku nad 55 let už

nosí brýle či kontaktní čočky 90 % respondentů. Naslouchací pomůcky jsou ve všech věkových skupinách, vyjma nejvyšší, málo časté, ve věku nad 75 let již nosí naslouchací pomůcku 33 % mužů a 13 % žen.

Graf 1: Podíl osob s pomůckou podle věku (v %)

Potíže se zrakem byly monitorovány dvěma otázkami. Nejprve byl respondent dotázán, zda (s brýlemi či kontaktními čočkami, pokud je nosí) je schopen rozeznat novinový text. Zde 9 % mužů a 13 % žen uvedlo, že má se čtením novinového textu potíže, v tom 1,5 % mužů a 3,6 % žen rozezná novinový text jen s velkými obtížemi. Další otázka zjišťovala, zda je respondent schopen rozeznat obličej osoby vzdálené 4 metry (přes ulici). V tomto případě nějaké obtíže vykazalo 5 % mužů a 11 % žen. Někjaký problém se zrakem (vidění nablízko či na dálku) mělo 12 % mužů a 18 % žen, rozdíl mezi oběma pohlavími byl potvrzen jako statisticky významný.

Z osob, které uvedly, že nosí brýle nebo čočky, 85 % vidí bez problémů, 15 % respondentů s brýlemi má i přesto potíže se zrakem, optická pomůcka tedy pro ně není vyhovující a nedostatečně kompenzuje jejich zrakovou vadu. Z těch, kteří brýle nenosí, má potíže se zrakem 5 % osob, jedná se tedy o osoby, které si z nějakých důvodů nezajistili optickou pomůcku, když by ji potřebovali.

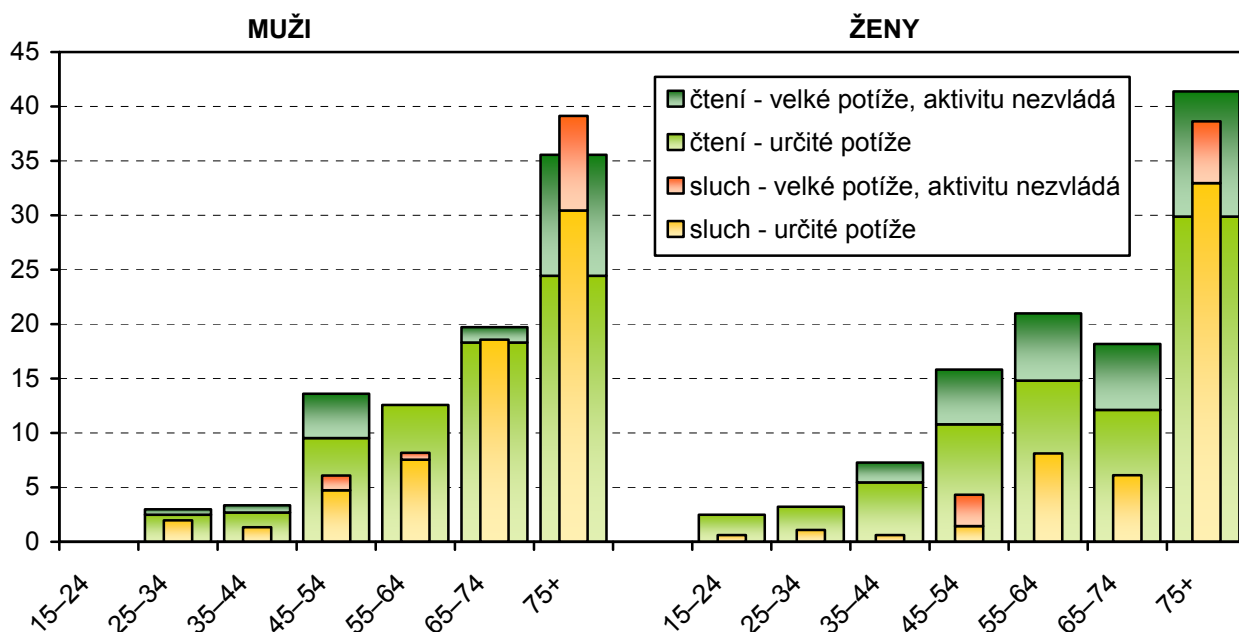
Muži uvádějí potíže se zrakem méně často než ženy, což je částečně dáno starší věkovou strukturou žen ve srovnání s muži. Mezi ženami je navíc mírně vyšší podíl těch, které mají brýle nebo kontaktní čočky, ale i přesto mají určité obtíže s viděním na dálku. S věkem se výskyt zrakových obtíží logicky zvyšuje, ve věku nad 75 let má potíže s viděním nablízko téměř 40 % respondentů, potíže s viděním na dálku uvádí přes 30 % respondentů.

Sluchové potíže byly sledovány dotazem „Jste schopen/schopna slyšet, co se říká v běžném rozhovoru?“, přičemž respondenti, kteří mají naslouchadlo, mají uvažovat, jak slyší s použitím této pomůcky. Někjaké potíže se sluchem uvedlo 6 % mužů a žen, potíže jsou zaznamenány zejména u osob v nejvyšší věkové kategorii, kdy sluchovými problémy trpělo téměř 40 % dotázaných. Zhruba 30 % osob, které mají naslouchací pomůcku, uvedlo, že i přesto mají potíže se sluchem, jejich kompenzační pomůcka je tedy nevhodná nebo nedostatečná a vada není plně kompenzována. Naopak osoby, které naslouchadlo nemají, uvádějí potíže se sluchem v 5 %, tyto potíže však nejsou kompenzovány žádnou pomůckou.

Tab. 1: Respondenti podle smyslových potíží (v %)

Věk	Počet respondentů	Optické pomůcky	Sluchové pomůcky	Potíže v oblasti					
				čtení		vidění na dálku		sluch	
				mírné	velké	mírné	velké	mírné	velké
Muži									
15–24	150	17,9	3,0	0,0	0,0	1,8	0,0	0,0	0,0
25–34	169	18,2	3,5	2,5	0,5	2,0	0,5	2,0	0,0
35–44	140	26,2	2,0	2,7	0,7	4,1	0,7	1,3	0,0
45–54	124	67,3	5,3	9,5	4,1	5,4	0,0	4,7	1,4
55–64	191	86,8	4,4	12,6	0,0	5,0	1,3	7,5	0,6
65–74	98	93,0	4,2	18,3	1,4	7,1	0,0	18,6	0,0
75+	68	91,3	32,6	24,4	11,1	24,4	2,2	30,4	8,7
Celkem	940	47,9	5,1	7,1	1,5	4,8	0,5	5,5	0,7
Ženy									
15–24	138	28,0	1,3	2,5	0,0	2,5	0,0	0,6	0,0
25–34	158	32,3	1,6	3,2	0,0	2,7	1,6	1,1	0,0
35–44	159	35,5	1,2	5,5	1,8	9,7	3,0	0,6	0,0
45–54	114	75,2	2,9	10,8	5,0	7,1	2,8	1,4	2,9
55–64	182	88,2	3,1	14,8	6,2	8,0	0,6	8,1	0,0
65–74	138	92,9	2,0	12,1	6,1	15,3	1,0	6,1	0,0
75+	126	93,3	13,3	29,9	11,5	21,6	13,6	33,0	5,7
Celkem	1 015	58,6	3,0	9,6	3,6	8,2	2,6	5,4	0,9

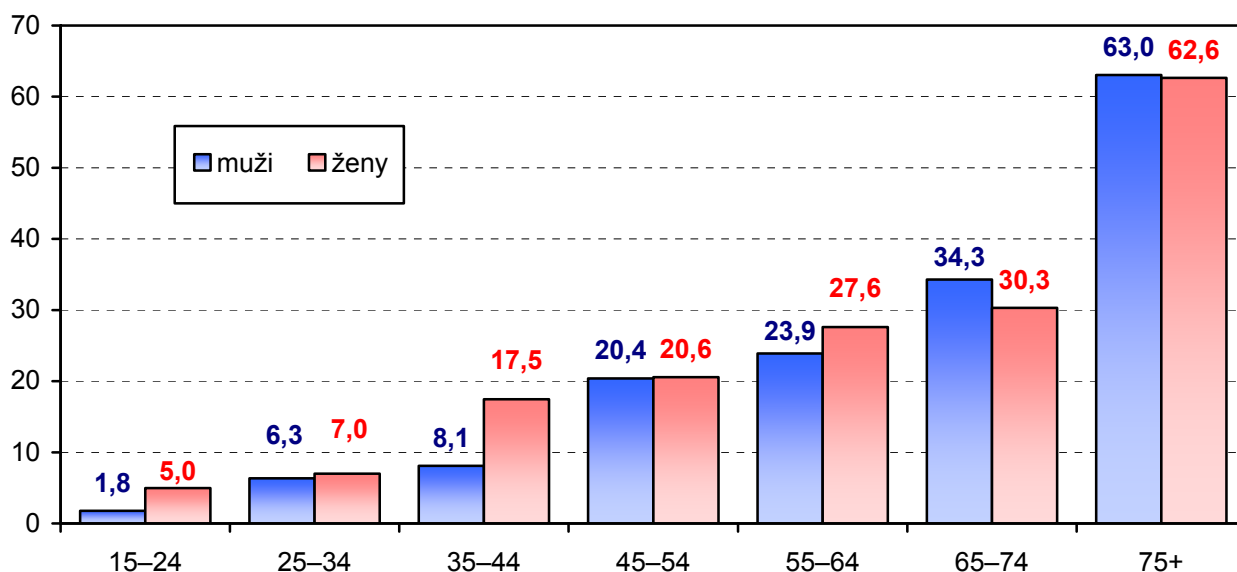
Graf 2: Podíl osob se zrakovou a sluchovou potíží podle věku (v %)

Z uvedených proměnných je možné určit souhrnný ukazatel „smyslového omezení“, kdy jako osobu se smyslovým omezením uvažujeme ty, které uvedly nejméně u jedné z otázek na zrak a sluch, že mají určité či velké potíže, případně nevidí/neslyší vůbec. Takových osob bylo mezi muži 16 %, u žen byl jejich podíl mírně vyšší, 21 %. Statisticky významný rozdíl mezi oběma pohlavími však zaznamenáváme pouze ve věkové skupině 35–44 let, v ostatních věkových kategoriích je podíl mužů i žen se smyslovým omezením

srovnatelný. S věkem se podíl osob se smyslovým omezením plynule zvyšuje až na 32 % ve věku 65–74 let, v nejvyšší věkové kategorii pak prudce roste na zhruba dvojnásobek (63 %).

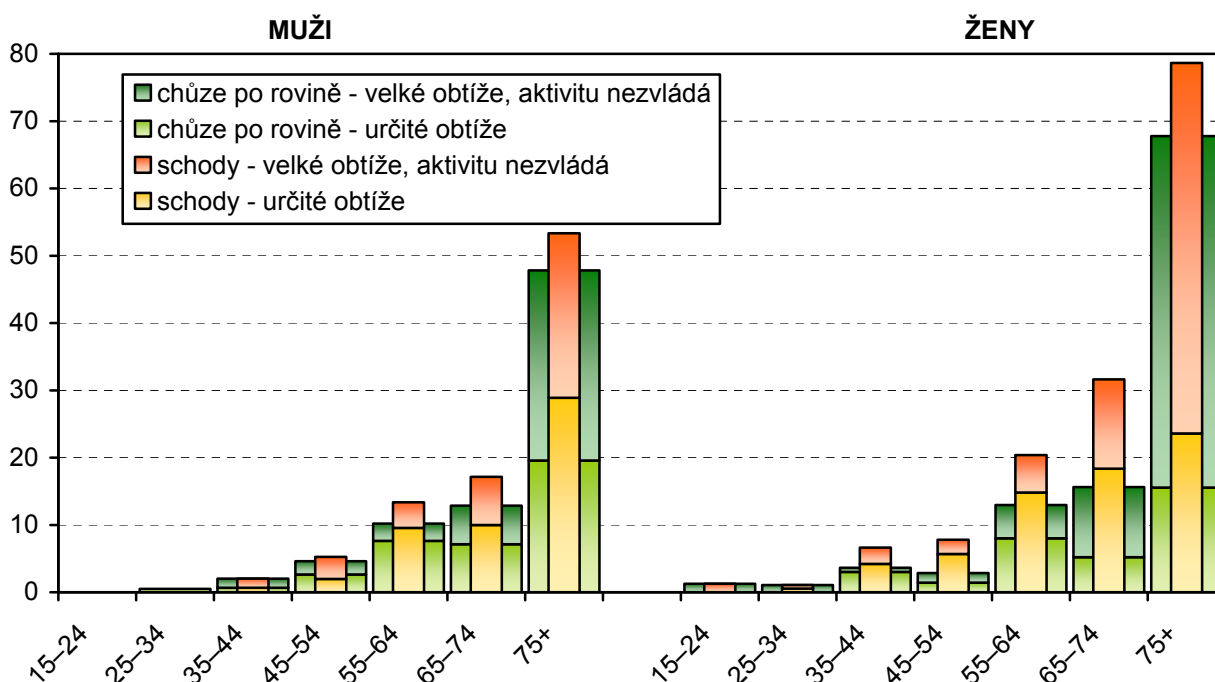
Graf 3: Podíl osob se smyslovým omezením podle věku (v %)

Pohybové schopnosti

Pohybové možnosti respondentů byly sledovány nejprve dotazem, zda je respondent schopen ujít 500 metrů v rovném terénu bez hole nebo jiné pomůcky a bez pomoci jiné osoby. Nějaké obtíže s chůzí po rovině má 6 % mužů a 11 % žen, přitom 1,5 % mužů a více než 4 % žen chůzi po rovině nezvládá vůbec. Podíl osob, které mají s chůzí problémy, se zvyšuje s věkem, ve věku nad 75 let má tyto problémy téměř 50 % mužů a 70 % žen, v tom 17 % mužů a 36 % žen není schopno 500 metrů po rovině bez pomoci vůbec ujít.

Graf 4: Respondenti podle obtíží s pohybovými aktivitami (v %)

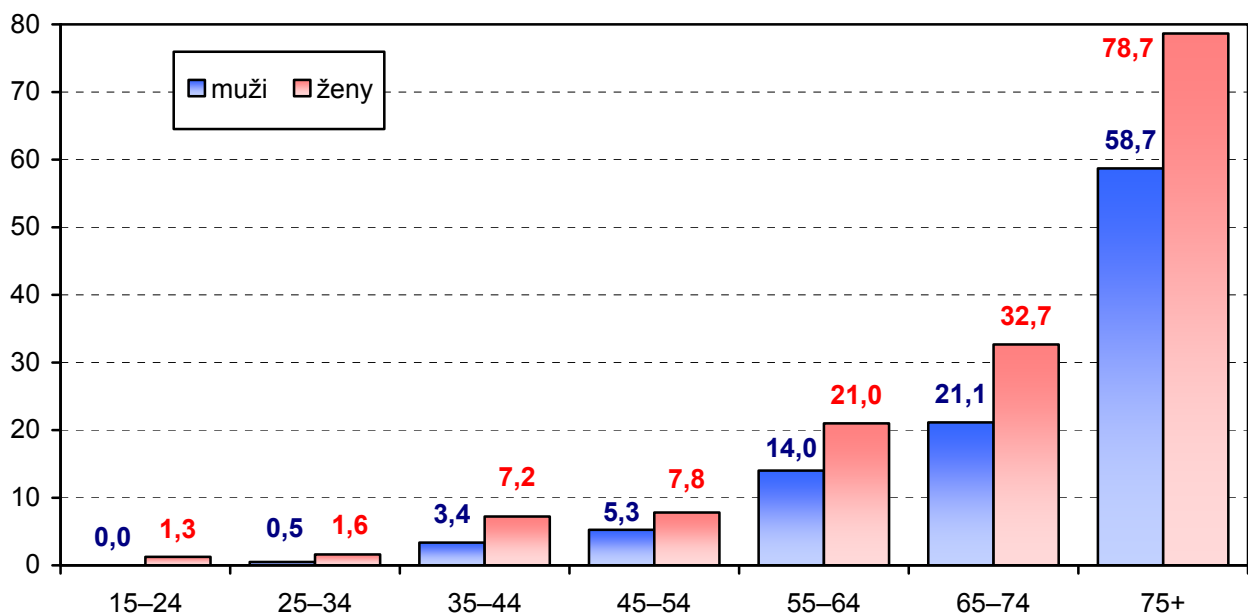

Tab. 2: Respondenti podle problémů v oblasti pohybových schopností (v %)

Věk	Chůze po rovině			Chůze do/ze schodů			Nesení břemene		
	určité potíže	velké potíže	aktivitu nezvládá	určité potíže	velké potíže	aktivitu nezvládá	určité potíže	velké potíže	aktivitu nezvládá
	Muži (N=940)								
15–24	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
25–34	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
35–44	0,7	1,4	0,0	0,7	1,4	0,0	0,0	0,7	1,4
45–54	2,6	0,0	2,0	2,0	2,0	1,3	2,6	0,7	0,7
55–64	7,6	1,9	0,6	9,6	3,2	0,6	5,1	0,6	0,6
65–74	7,1	2,9	2,9	10,0	5,7	1,4	7,2	0,0	2,9
75+	19,6	10,9	17,4	28,9	6,7	17,8	20,0	0,0	17,8
Celkem	3,4	1,3	1,5	4,1	1,8	1,3	2,8	0,3	1,5
	Ženy (N=1 015)								
15–24	0,0	0,0	1,3	0,0	0,0	1,3	1,3	0,0	1,3
25–34	0,0	0,5	0,5	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	1,6
35–44	3,0	0,0	0,6	4,2	0,6	1,8	7,8	0,0	0,6
45–54	1,4	1,4	0,0	5,7	2,1	0,0	4,3	2,1	2,1
55–64	8,0	4,3	0,6	14,8	2,5	3,1	7,4	1,2	1,9
65–74	5,2	4,2	6,3	18,4	6,1	7,1	13,1	1,0	10,1
75+	15,6	16,7	35,6	23,6	14,6	40,4	15,9	12,5	42,0
Celkem	3,9	2,9	4,3	7,9	2,7	5,4	6,1	1,7	5,9

Další otázka sledovala, zda je respondent schopen vyjít a sejít řadu schodů bez hole, zábradlí či jiné pomůcky a bez pomoci jiné osoby. Potíže s chůzí z a do schodů uvedlo 7 % mužů a 16 % žen, opět s nejvyšším podílem ve věku 75+, kde problémy mělo přes 50 % mužů a 80 % žen, v tom zhruba 18 % mužů a 40 % žen není schopno bez pomůcky vyjít/sejít schody vůbec.

Graf 5: Podíl osob s pohybovým omezením podle věku (v %)

Na základě uvedených dvou otázek jsme vytvořili ukazatel omezení v pohybových schopnostech. Dle tohoto ukazatele dosahuje podíl osob s pohybovým omezením 8 % u mužů a 16 % u žen, přičemž rozdíl mezi oběma pohlavími byl nejvýraznější v nejvyšší věkové skupině, podíl osob s pohybovým omezením dosahoval ve věku 75 a více let 60 % u mužů a 80 % u žen. I po zahrnutí vlivu věku vykazují ženy pohybové obtíže zhruba dvakrát častěji ve srovnání s muži.

Další motorické schopnosti

Z dalších motorických schopností jsme u respondentů sledovali, zda jsou schopni se sehnout a kleknout si a opět vstát bez jakékoliv pomoci. Tuto aktivitu vůbec nezvládá 1,6 % mužů a 5 % žen, dalších 8 % mužů a 14 % žen s ní má menší či větší potíže. Ženy mají s uvedenou aktivitou potíže častěji než muži, statisticky významný rozdíl mezi oběma pohlavími byl zaznamenán ve věku 55–74 let, kdy u mužů měla problém s klekáním zhruba pětina respondentů, zatímco u žen to byla třetina osob. Nejvyšší výskyt potíží je opět v nejvyšší věkové kategorii, kdy sehnout se či si kleknout vůbec bez pomoci nezvládne desetina mužů a 37 % žen.

Jemnou motoriku sleduje otázka „Jste schopen prsty uchopit a manipulovat malým objektem jako je pero bez jakékoliv pomůcky?“ Tuto činnost respondenti zvládají lépe než fyzicky náročnější pohybové aktivity, problémy, a to spíše lehčího charakteru, se projevují až u osob starších 74 let, kdy mezi muži zhruba čtvrtina dotázaných nezvládá jemnou motoriku bez obtíží, u žen je to celkem 38 % osob, které mají s jemnou motorikou obtíže.

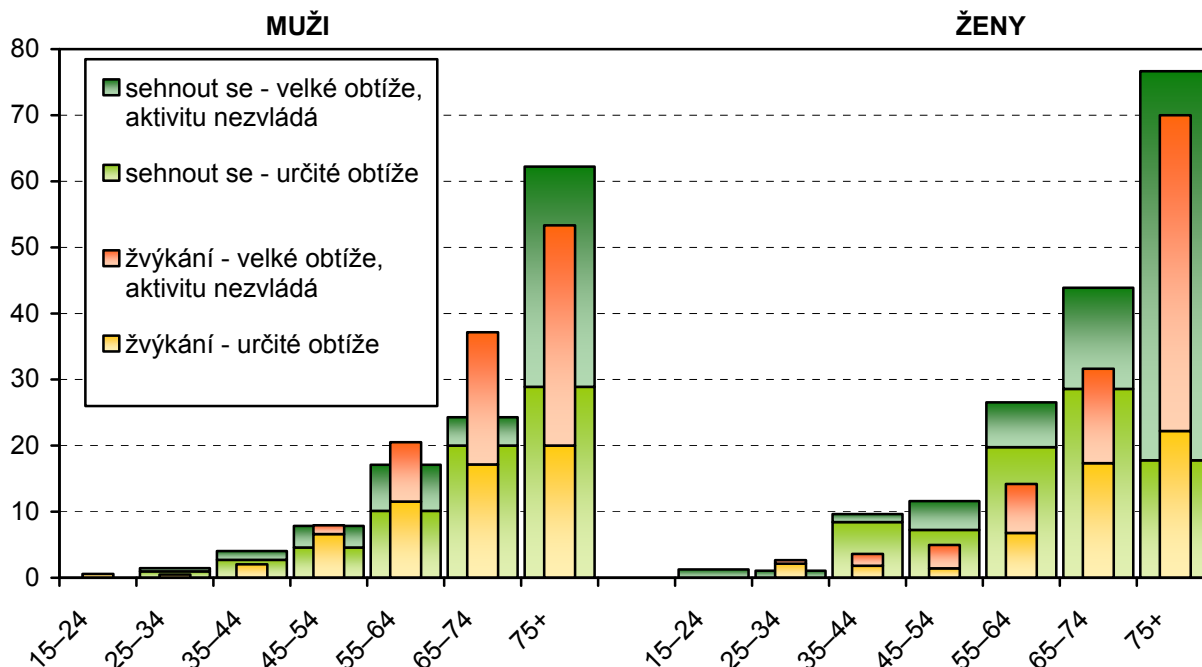
Tab. 3: Respondenti podle potíží v oblasti motorických schopností (v %)

Věk	Sehnout se / kleknout si			Jemná motorika			Kousání / žvýkání		
	určité potíže	velké potíže	aktivitu nezvládá	určité potíže	velké potíže	aktivitu nezvládá	určité potíže	velké potíže	aktivitu nezvládá
	Muži (N=940)								
15–24	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0
25–34	1,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0
35–44	2,7	0,7	0,7	1,4	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0
45–54	4,6	0,7	2,6	2,0	0,0	0,7	6,6	0,0	1,3
55–64	10,1	5,1	1,9	3,2	0,0	0,0	11,5	5,1	3,8
65–74	20,0	2,9	1,4	2,9	0,0	0,0	17,1	10,0	10,0
75+	28,9	22,2	11,1	21,7	2,2	0,0	20,0	11,1	22,2
Celkem	5,9	2,3	1,6	2,3	0,1	0,1	5,7	2,1	2,6
	Ženy (N=1 015)								
15–24	0,0	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
25–34	0,0	0,5	0,5	0,0	0,0	0,5	2,1	0,0	0,5
35–44	8,4	0,6	0,6	3,0	0,0	0,6	1,8	0,6	1,2
45–54	7,2	4,3	0,0	5,7	0,7	0,0	1,4	2,8	0,7
55–64	19,8	3,1	3,7	4,9	0,0	0,6	6,8	3,1	4,3
65–74	28,6	8,2	7,1	7,1	2,0	1,0	17,3	3,1	11,2
75+	17,8	22,2	36,7	22,5	10,1	5,6	22,2	13,3	34,4
Celkem	10,0	4,1	5,0	4,8	1,2	0,9	5,7	2,5	5,3

Mezi tyto otázky byl zařazen také dotaz, zda je respondent schopen ukousnout a žvýkat tužší potravu (jako např. tvrdé jablko) bez jakékoliv pomůcky (tedy i bez umělého chrupu). Potíže s kousáním a žvýkáním má 10 % mužů a 13 % žen, s věkem opět výskyt potíží roste. U mužů ve věku 45–74 let jsou potíže s kousáním mírně častější ve srovnání se

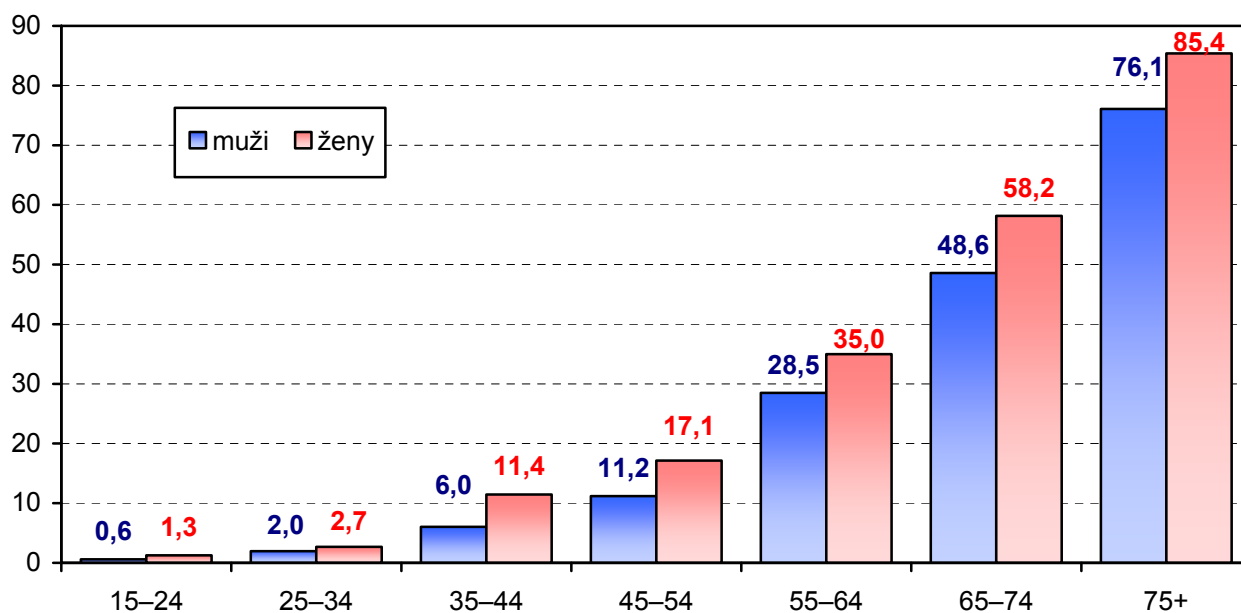
ženami, rozdíl však nebyl potvrzen statistickým testem jako významný. Ve věku nad 74 let již ženy vykazují 70 % osob, které mají s kousáním potíže, přičemž zhruba polovina těchto osob bez pomůcky nemůže kousat vůbec, u nejstarších mužů je podíl osob, které mají s kousáním problém, „pouze“ 53 procentní, v tom 22 % nemůže bez pomůcky kousat vůbec.

Graf 6: Respondenti podle potíží s vybranými motorickými aktivitami

Na základě uvedených tří otázek byl sestrojen ukazatel omezení v oblasti tzv. agility, tzn. pohyblivosti. Problémy v této oblasti mělo 15 % mužů a 24 % žen, ženy měly i po odstranění vlivu věkové struktury problémy častěji ve srovnání s muži. S věkem se podíl osob s omezením plynule zvyšoval a ve věku nad 75 let již bylo omezeno 76 % mužů a 85 % žen.

Graf 7: Podíl osob s omezením v oblasti agility podle věku (v %)

Mezi otázky na funkční schopnosti byl zařazen i dotaz, zda je respondent schopen nést nákupní tašku vážící přibližně 5 kg alespoň 10 metrů (z grafických důvodů zařazeno do Tab. 2). Potíže s touto aktivitou uvedlo 4,6 % mužů a zhruba trojnásobek žen. Ve všech věkových skupinách ženy vykazují problém častěji než muži, rozdíl mezi oběma pohlavími byl potvrzen jako statisticky významný.

Závěr

Uvedená analýza přináší v úvodu informace o smyslových omezeních a využívaných pomůckách k jejich kompenzaci. V dotazované populaci starší 15let bylo evidováno 53 % osob s brýlemi či kontaktními čočkami, ženy využívají tyto pomůcky častěji a jejich význam roste zejména po 45. roce věku. Problémy se zrakem (i s použitím pomůcek, jsou-li dostupné) má přes 10 % dotázaných, přitom častěji mají respondenti problém s viděním na blízko. Sluchové pomůcky jsou výrazně méně často využívány a nosí je častěji muži. Potíže se sluchem má (i s použitím pomůcek) zhruba 6 % dotázaných. Nejvýrazněji se uvedené potíže projevují v nejvyšší věkové kategorii osob ve věku 75 let a více. Zde má zhruba 40 % osob potíže se zrakem a se sluchem, 90 % osob v tomto věku již nosí brýle či kontaktní čočky. V souhrnu trpí nějakým smyslovým omezením 16 % mužů a 20 % žen.

Pohybové schopnosti byly uvažovány bez užití jakýchkoliv pomůcek či asistence jiné osoby. S chůzí (po rovině či do schodů) mělo potíže okolo 7 % mužů a 15 % žen, potíže s chůzí do schodů byly častější. Nejčastěji se však tyto potíže projevovaly opět ve věkové skupině osob 75+, kdy s chůzí mělo potíže 50 % mužů a 75 % žen, přitom zhruba pětina mužů a dvě pětiny žen nezvládaly chůzi po rovině/do schodů vůbec. Z hlediska ostatních charakteristik zdravotního stavu osoby, které měly s chůzí problémy, častěji trpěly onemocněním kloubů (artritida) a problémy v oblasti bederní páteře a kříže. Tyto osoby také častěji trpí obezitou a nadváhou.

Poslední sledovaná oblast sledovala nejprve, jak jsou respondenti pohybliví ve smyslu schopnosti sehnout se a vstát. S tímto druhem pohybu má potíž každý desátý muž a každá pátá žena, ženy vykazují tyto potíže častěji. Potíže nabývají na významu opět mezi nejstaršími, kdy desetina mužů a zhruba třetina žen není vůbec schopna sehnout se (kleknout si) a vstát. Další otázka se zaměřovala na jemnou motoriku a schopnost uchopit a manipulovat např. perem. Tuto aktivitu respondenti zvládají poměrně dobře, problémy vykazovalo zhruba 5 % respondentů. Častější však byly problémy s kousáním a žvýkáním bez použití pomůcek, tedy i umělého chrupu, kdy v celé populaci má potíže zhruba 12 % osob, u nejstarších mužů je to pak přes 50 %, u žen zhruba 70 %. V souhrnu má některou z uvedených potíží 15 % mužů a 25 % žen, ve věku 75 a více let je to však okolo 80 % dotázaných. Potíže s nošením plné nákupní tašky mají častěji ženy než muži, tuto aktivitu nezvládá zhruba 5 % mužů a 15 % žen.

Další Aktuální informace se bude věnovat potížím respondentů s aktivitami osobní péče a péče o domácnost a kompenzací těchto obtíží pomůckami či osobní asistencí.

Zpracovala: RNDr. Šárka Daňková